

JSSN 1036—7064

Агитатордук БЛОКНОДЫ

1987 ★ ДЕКАБРЬ ★ 12 №

Kevin Ng

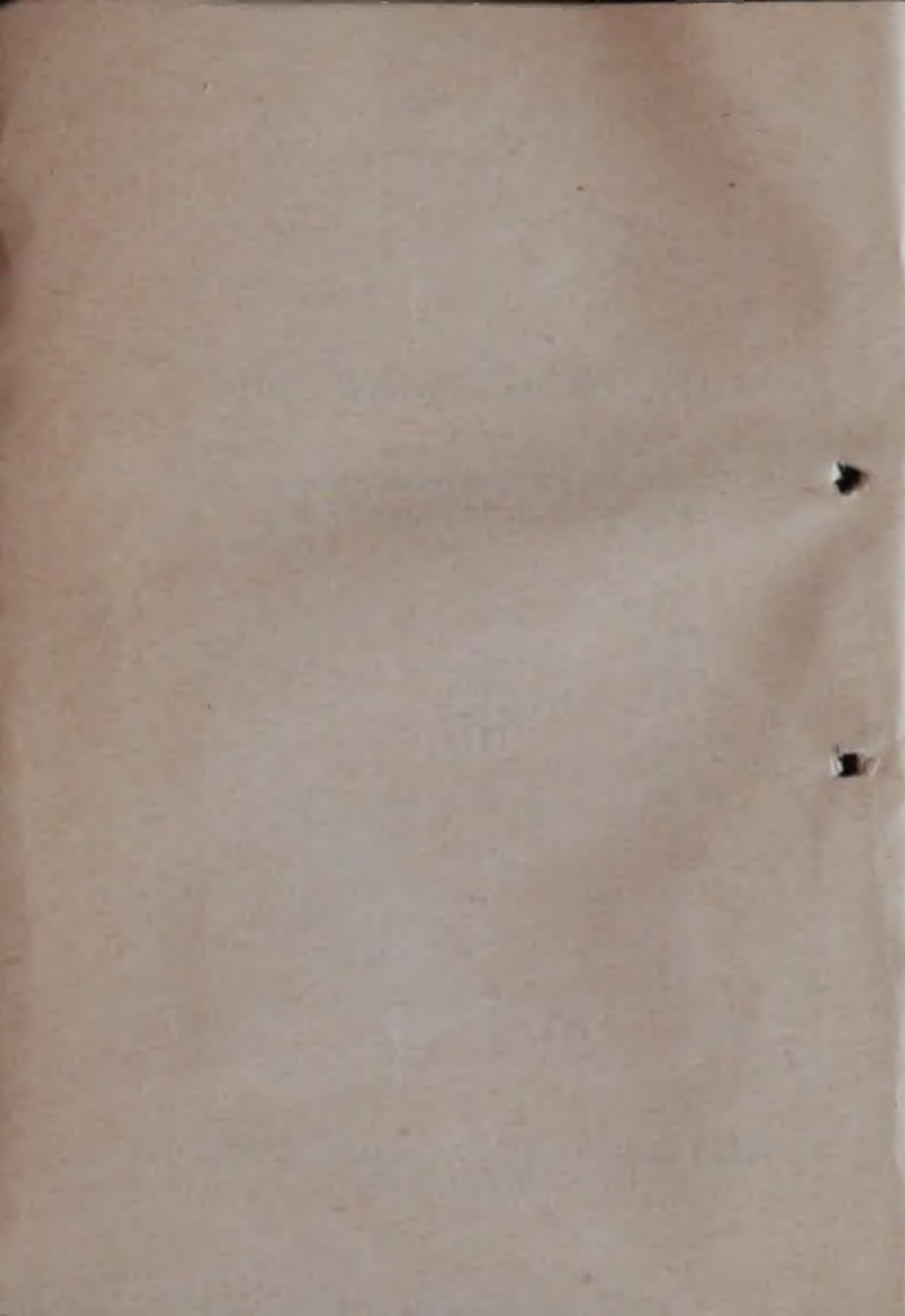
Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

**КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүги**

1987 j.
декабрь
12 №

**АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАҒЫ БОЛУГИ**

ЖАҢЫРТУЛАРДЫҢ ЖОЛЫЛА ИЧКЕРИ КӨНДҮГӨР

Жаңыртулар эдери бистин жүрүмисте бастыра партиянын, бастыра совет албатынын кереги боло берди. Бистин социалистический обществодо ончо керектерди жаңырта төзөөрүн эмдиги өйдөгү айалга некеген де болзо, ол ажындыра белетелип, жуулып келген.

Эки жыл мынаг кайра КПСС-тин Төс Комитединин апрель айдагы Пленумы жаңы стратегический жол баштаарда, ал жол чике болгонын бис жакшы оңдоп билип алганыс. Партия ол өйдө орооннын жүрүмүндө боло берген кызалаганду айалганы ончо жанынан тереңжиде шүүп көрөлө, жаан жаңыртулар ла кубулталар баштаар түп шүүлте эткен.

Бисте эмди жаңыртулар эдетен чокым программа бар. Анда темдектелгени жүрүмдө болуп турган керектер ле өскөлөнгөн айалга аайынча чокымдалып туру. Партиянын XXVII съезди, онын кийинде Төс Комитеттин бир канча Пленумдары өттү. Ол ок өйдө жаңырта төзөөр шүүлтелерди жүрүмдө бүдүрер практический иш өдүп туру. Оны бис революционный учурлу иш деп жолду айдып турус.

«Жаңырта төзөш — жаңыс ла өткөн өйдө болгон жастыктарды түзедетени, жедикпес-тутактарды жоголототоны эмес, же анайда ок бүгүнгү күндө чаптык эдип, буудак боло берген керектерден мойнойтоны, эски эп-сүмени туура таштайтаны болуп жат. Анайда эткени социализмди жаңырта ла тыгыдар» деп, М. С. Горбачев Улу Октябрьдин 70-чи жылдыгына учурлаган докладта айткан.

Бүгүн жаңыртулар эдеринде баштапкы өйдөгү иш бүттү. Же иштин жаан учурлузы жаңы башталып жат. Баштапкы иштердин учуры неде дезе, совет улус жаңыртулар эдери керектүзүн, нени канайда жаңырта төзөөрүн билип алганында.

Бистин обществодо айалга оңдолып башталганын совет улус көрүп туру. Совет улустын эрчими тыгыды. Партия оңдойди. Демократия элбеп ле тереңжип баштады. Олор ончозы орооннын жүрүмине керектү.

Экономикада жаан кубулталар болуп туру. Машиналарды, чотойтон техниканы эдерин тыгыдары, албаты тузаланар товарларды көптөдөри жанынан тургузылган про-

граммалар бүдүп баштады. Госприемка башталганы продукциянын чыгдыйын жарандыраына жаан жөмөлтө эдип туру. Экономиканы башкараын жаңырта төзөгөни, жаңы эп-сүме, технология тузаланып иштегени общественный производствонунг астамын бийиктедет.

Партия ишкүчиле жаткандардын жадын-жүрүмининг сурак-тарына ажаруны тынгытты. Аш-курсакла жеткилдееринде једикпес-тутактар артканча, је јурт хозјайстводо продукция эдери көптөй берди. Бешжылдыктын өткөн эки жылына улус јуртаар туралар тудары көптөгөн, бу ишке үзеери акча берилип туру. 1987 жылда туралар, 1985 жылдагызына көрө, 15 процентке көп тудулар. Медиктердин, үредүчилердинг акча-јалы, студенттердинг стипендиязы, анайда ок пенсиялар бийиктейт. Бийик ле орто үредүлү школдо реформа болуп јат. Су-кадыкты корыыр ишти тынгыдарына үзеери 6 миллиард салковой берилген.

Бистин областта, бастыра ороондо чылап ок, жаңыртулар эдер иш баштапкы једимин көргүзип туру. Туулу Алтайда бастыра колхозторды ла совхозторды кирелтелү эдип алатан задача туруп јат. Ол јанынан тын иштеер керек. Мында озочыл ченемелди таркадары жаан учурлу.

Ишти башкараын жаңырта төзөп, хозрасчеттынг ээжилерин тузаланып, жаңы једимдерге једип алган хозјайстволор областта бар, олордын тоозы там ла көптөп барар. Кан-Оозы райондо XXII партсјездтинг адыла адалган ла «Путь к коммунизму» колхозтор, Јабагандагы совхоз, Кош-Агаш райондо СССР-динг 50-чи жылдыгынын адыла адалган колхоз, Шебалиндеги, Алтыгы-Оймондогы совхозтор маданг алган продукцияны эдерине чыгымдарды астадала, жылдык кирелтени јарым миллион салковойдонг ажырдылар.

Ол ок өйдө айалгазында тын башказы јок кезик хозјайстволор, темдектезе, Паспаулдагы, Маймадагы, Турачактагы, Кебезендеги совхозтор жылды кирелте јок чыгып јадылар. Сондоп турган хозјайстволордын коллективтери, партийный организациялары экономикаын жаңырта төзөйлө, кирелтелү иштеер аргалары бар ба? Бар. Көп керектер олордын бойынан камаанду.

Төс экономический арга — бүткүл хозрасчет, бригада-нынг подряды. Бу эп-аргала иштеерине көчүп алган хозјайстволор кирелтени түрген көптөдип аларын жүрүм көргүзет.

Бүгүнгү күнде бистин областтынг агропромышленный

биригүзиндеги колхозтордо, совхозтордо ло өскө дө организацияларында коллективтин подрядыла эки мунг эки жүс бригада ла звено иштеп туру. Хозрасчетко көчкөни, коллективтин подрядыла, өскө дө жаңы эп-сүмеле иштеп турганы жакшы жедимдерге экелип туру.

1986 жылда областьта коллективтин подрядыла иштеген бригадаларда бир кижги бажына 10,9 мунг салковойдын продукциязы эдилген болзо, өскөлөринде жүк ле 6739 салковойдын продукциязы эдилген. Наряд жоктон иштеген коллективтерге эдилген бастыра продукциянын 67 проценти келижилп туру. Ашты, сүтти, уйдын ла койдын эдин иштеп аларына чыгымдар жабызайт. Колхозтордо ло совхозтордо иштинг арбыны ишжалды эки катап озолоп өзүп туру.

Коллективтин подрядыла иштегени, жаңы технология тузаланганы журт хозяйстводо иштерге жарамыкту калганчы жылдарда аш өскүрип жуунадарын көптөдөр арга берди. Былтыргы жылда областьтын колхозторы ла совхозторы бежен мунг тоннго шыдар, быжыл дезе бежен алты мунг тоннон ажыра аш жуунадала, уруп алдылар.

Малга азырал белетеери 193 мунг тонн азырал-единицага жетти. Он биринчи бешжылдыкта жылына орто тооло 157 мунг тоннон эдил туратаныс.

Коллективтин подрядыла иштегени, улус бойынын ижи учун материальный жилбиркеерин тынытканы, ишти жаңы эп-сүмеле төзөп башкарганы малдын продуктивнозын бийиктедерине, тоозын көптөдөрине жарамыкту аргалар, берип, малдан алган продукцияны көптөдөлө, государственного табыштырар пландарды ла социалистический молжурларды бүдүрерине жөмөлтө эдил туру.

Быжылгы жылдын өткөн он айынын туркунына, былтыргы жылдын бу ок ойине көрө, областьтын колхозторы ла совхозторы государственного этти 3440 тонн, сүтти 249 тонн, тукти ле ноокыны 585 центнер, агнын мүүзин 1868 килограмм көп табыштырган.

Бешжылдыктын экинчи жылында государственного сүт ле эт табыштырар планды Майма районнын, сүт табыштырар планды Турачак районнын хозяйстволоры жөнүлү бүдүрген. Төс продукцияларды — этти ле сүтти государственного табыштырар жылдык жакылтаны ойинег озо Майма райондо «Чуйское» ОПХ-нын, Кан-Оозы райондо XXII партсездтинг адыла адалган колхозтын коллективтери бүдүрдилер.

Бастыра область жылдын учына жетире планга үзеери 3

мун тонн сүт табыштырары билдирет. Сүтти көптөдөрүндө быжыл жакшы жедимдерге Майма райондо Бүлүлүдеги, Чой райондо Ыныргыдагы, Көксуу-Оозы райондо Кайтанактагы совхозтор, Ондой райондо «Искра», Кан-Оозы райондо XXII партсъездтин адыла адалган колхозтор жедип алган.

Жаңыртуулар башталган өйдө аш-курсактын продукталарын ла журтхозяйытвенный сырьены көптөдөри жанынан кичеemel тыгыды. Эмди партийный организациялар, агропромышленный биригүлөрдүн башкараачы ишчилери ле специалисттери журт хозяйствонун алдына тура берген бастыра сурактарды улустун иштенер айалгазын ла жадын-жүрүмин жарандырганы, олоорды иштин арбынын бийиктедерине моральный ла материальный жилбиркеткени ажыра бүдүрип турулар.

Калганчы эки жылда агропромышленный биригүний предприятиялерин тыгыда өскүрерине капиталный чыгымдар көптөди. Темдектезе, 1986 жылда бу керектерге төртөн миллион салковой акча чыгымдалды. Ол өткөн бешжылдыкта жыл сайын чыгымдалганынан жети жарым миллион салковойго көп.

XII бешжылдыкта журттарда социальный иштерге, производството керектү строительството, продукция эдеечи промышленностьтын предприятиялерин (саржу ла сыр эдер заводторды, эт комбинатты ла өскөлөрүн де) жаңырта жепсеерине 176 миллион салковой чыгым эдери темдектелген. ол бу иштерге өткөн бешжылдыкта чыгымдалганынан 11 миллион салковойго көп.

Мында капиталный чыгымдардын көп нургуны улус журтаар туралар, соцкультбыттын объекттерин тударына, жолдор жазаарына, журттарга электричество өткүрерине чыгыдап турганын анылап темдектеер керек.

Журт жерлердеги улус бойынын арга-чыдалынча жилбиркеп ле кичеенип иштегедий айалга төзөөри — областта агропромышленный биригүний, РАПО-лордын, колхозтордын ла совхозтордын башкараачы ишчилеринин кыйа баспастан эдетен кереги.

Өткөн өйлөрдө журт жерлердеги улуска иштеерге ле журтап жадарга жарамыкту айалга жеткилделбей турганынан улам колхозтордын ла совхозтордын экономиказы уйдаганы эмди текши жарт. Ол жедикпести ле тутакты түзедип жоголторго эмди де көп иш бүдүрерге келижер.

Агропромышленный биригү, РАПО-лор калганчы жылдарда уур иштерди механизировать эдери жанынан тын

кичеендилер. Мында көп керектер эдилген. Же мынан ары эдетени онон көп. Көп кажаандардын элентизи жеткен, көбизинде санитарно-ветеринарный айалга коомой, кезигинде кызыл толыктар, иштеген улус амырайтан кып жок. Турлулардын көбизинде электричество, мылча жок, малчылардын туразы коомой. Бастыра бу једикпестерди тургуза ла јоголтып баштаар керек.

Хозяйствоны јангырта тӱзӱп башкарып турган эмдиги ӱйдӱ колхозтор ло совхозтор производствоны тынгыдарына ла социальный ӱзӱмге керектӱ акчаны госуударстводон аларына иженбей, бойлоры иштеп алар учурлу.

КПСС-тин Тӱс Комитединин июнь айдагы (1987 ј.) Пленумында ороондо јангыртулардын экинчи ӱйи башталды, мында јангы уур-кӱчтерди ӱдӱп чыгары керектӱ болор деп айдылган. Ого иштин ончо ууламјыларында эрчимди тынгыдары керектӱ болор. Бу јылдарда иштин эрчими тын болгонынан келер ӱйдӱги јангыртулар једимдӱ болотоны камаанду.

Партийный, профсоюзный ла комсомольский организациялардын алдына јангыртулар јенӱлӱ болорын јеткилдеери јанынан турган задача — общественный јӱрӱминде демократияны тынгыдары, экономикада реформа эдери.

Бис бойыстын политический ле экономический системабысты јангырта тӱзӱгӱни ажыра госуударствонун ла элјоннын керектерин башкаларында бастыра ишкӱчиле јаткандар туружарын јеткилдеерге амадап јадыс.

Јангыртулар јенӱлӱ ӱдӱри партийный организациялардын, кажы ла коммунисттин ижинен камаанду. Кажы ла баштамы парторганизациянын ижин јангырта тӱзӱӱр, эрчимин тынгыдар керек. Бу ӱдӱп јаткан бешјылдык — эң кӱч. Јангыртулар болуп турганыла коштой, экономикада, јӱрӱмде азыйгы ээжилер артканча. Јангыртулар кӱндӱлӱг боло берерин, эскизи јоголып каларын сакып отуарга јарабас. Он экинчи бешјылдыктын јакылталарын јенӱлӱ бӱдӱрерге иштин арбынын бийиктедер, чындыын јарандыар, дисциплинаны тынгыдар керек. Элдег озо бешјылдыктын экинчи јылынын пландарын ла молјуларын сӱс јоктон бӱдӱрери керектӱ. Кыш башталганыла кожо сооктор тынгыды. Онон улам мал кыштадарында јангы уур-кӱчтер кожуды. Јангыртулар бистин областьтын айалгазында общественный малды јакшы кыштадып чыгарарын јеткилдеер учурлу.

ПРОДУКЦИЯНЫҢ ЧЫҢДЫЙЫН ЖАРАНДЫРАР

Элбек ле жаан программалу он экинчи бешжылдык ичкери көндүгип барып жат. Бешжылдыктын өткөн ойи совет экономика энг ле куч задачаларды бүдүрер аргалузын көргүсти. Экономиканы төзөп башкарарында жангыртулар эдип турган общественный производствонун бастыра бөлүктөринде жарамыкту болгонын көргүзет. Промышленностьто, журт хозяйстводо, транспортто экономика бийик тебүлө өзүп туру.

Областын промышленный предприятиелери быжылгы жылдын өткөн үч кварталында планды технико-экономический көргүзүлдердин көп нургуны аайынча бүдүрүп салдылар. Планды транспорттын, связтын ла бытовой жеткилдештин предприятиелери бүдүрдилер. Садунын кеми былтыргызына көрө бийиктеген. Капитальный строительство бийик кеминде өдөт. Улус журтаар туралар, школдор, садтар ла яслялар тудар план ажыра бүткен.

Былыргы жылдагызына көрө, малдан алган продукцияны государствога табыштырары көптөгөн, уйлардан сааган сүт көптөди. Аш жуунадар план бүтти.

Оныла коштой бистинг ижисте једикпес-тутактар бар, кезик социально-экономический керектерге башкараачы ишчилердин, специалисттердин, албаты-хозяйствонун ончо ишчилеринин агылу ажарузы керектү боло берди. Энг жаан учурлу задачалардын бирүзи — продукциянын чындыйын чик јок жарандыратаны.

«Научно-технический ичкери өзүмди түргендедери ле производствоны жаан једимдү эдип төзөп алары продукциянын чындыйын жарандыраарыла көнү колбулу. Продукциянын чындыйы эмдиги ойдинг технико-экономический кемине, улустын эстетический нежелтезине јарабай турганы, јектү продукция эдилгени — материальный јөбжөни үрегени, совет улустын ижин тегин чыгымдаганы болуп јат» деп, нөкөр Горбачев М. С. КПСС-тин Төс Комитединин апрель айдагы (1985 ј.) Пленумында айткан.

Онын учун продукциянын чындыйын жарандыраары партиянын экономический политиказынын төс ажарузында туруп јат. Продукциянын чындыйын жарандыраала, тоозын

көптөдөргө жеңил. Анайда эткени — ороон жаңы техника, совет албаты жүзүн-башка товарлар керексигенин толо жеткилдейтен, албаты-хозяйстводо жүзүн-башка једикпестерди јоголтотон сок жаңыс быжу јол.

Бүгүнги күнде ороондо эдиллип турган продукциянын чыңдыйы коомой болуп турганыла күүн-кайрал јок тыг тартыжу башталды. Бу жаңы сурак эмес, онын учуры жабызаардан болгой, кажы ла кун сайын тыгып туру. Бистинг областьтын промышленный предпрятнелеринде 12-чи бешјылдыкта продукциянын чыңдыйын јарандыраы јанынан өткүретен элбек иштер темдектелген, чыңдыйдын группалары, чыңдыйдын бригадалары төзөлгөн. Је эмди тургуза керектер ондолды, чыңдый јаранды деп айдар арга јок.

Горно Алтайсктагы завод эделе, городтын ла областьтын стройкаларына аткарып турган кирпичтын чыңдыйын коомой бойы артканча. Заводто технический шинжү уйан өдүп јат, белен продукцияны шиндеп алары төзөлбөгөн. Госстандарт шиндеген продукция 100 процентке јектелген. Кирпичти өртөгөни, беги шинделбейт, стандарттын некелтезине јарабай туру.

Өдүк көктөөр фабриканын продукциязына садыжып турган организациялар, садып алган улус тыг комыдап јадылар. Садуга барган өдүктердин ичиндеги таманын кадудулар өдүп келген, эжер өдүктин бирүзининг таманы 10 миллиметрге узун, акбуды сынык, чоңчойы јантык болуп турганы учурайт.

Абра-чанақ эдер завод жаңы ГОСТ аайынча бричкалар эдерин баштабай туру. 1142-84 ГОСТ-ко 1986 јылдын январь айында көчөр керек болгон. Ого көчөрине кичеенбеген учун эмди эдилген бастыра продукция некелтелерге јарабай барды, конструкторский документтер технологияга көчүрилбеди.

Мебель эдилп турган фабриканын продукциязы јаан јектерлү чыгып туру, Горно Алтайскта сыра кайнадар заводтын сыразы стандартка јарабай јат. «Электробытприбор» заводтын продукциязын 1987 јылда январь айда шиндеерде эдилген самоварлардын 16,4 проценти ГОСТ-тын некелтелерине јарабады.

Јеңил промышленностьтын бистинг областьта үч предпрятнезине: гардиннын тюль эдер, кийим көктөөр, өдүк көктөөр фабрикаларга 1986 јылда 110 некекте эдилди. Ол некелтелер аайынча 41 мунг салковойды төлөп берерге келишти.

1986 жылда стандартизациянын ла метрологиянын Алтайдагы төс јери чыгдыйы коомой продукция эткен предприятиялерди 303,8 мун салковойго штрафтаган, бу предприятиялердин кирелтезинен көп акчаны айрып алган.

Быјылгы жылдын өткөн 9 айынын туркунына коомой чыгдыйлу продукция эткени учун абра-чанак эдер заводты 72 мун салковойго, өдүк көктөөр фабриканы 64,4 мун салковойго штрафтаган. Акташтагы рудоуправлениени продукциязынан «Бийик чыгдыйлу» деп темдегин айрыган. Ондойдогы райпо, ченемел өткүрер Горно-Алтайский агашкомбинатты ла Акташтагы рудоуправлениени чыгдыйы жабыс продукция эткени учун бастыразы 235,7 мун салковойго экономический санкция эдилди.

1986 жылдаг ала продукциянын чыгдыйын жартайтан жагы ээжи тuzаланылып јат. Онон озо продукцияга чыгдыйы ла баштапкы, экинчи, үчинчи категория берилип турган болзо, 1986 жылдын январь айынан ала јүк ле эки: бийик ле баштапкы категория берилип туру. Онон ары чыгарбас эткен продукциянын оптовый баазын жабызатан ээжилер јөптөлдү.

Ол ээжи аайынча чыгдыйыла баштапкы категориянын продукциязынын оптовый баазын баштапкы жылда — 5, экинчи жылда — 10, үчинчи жылда — 15 процентке жабызатары темдектелген.

Онон ары болгон аттестацияда бу продукциянын чыгдыйын бийик категорияга јетирбегени јарталза, оны чыгарбас эдип јат. Бу учуралда јангыс ла СССР-дин Госпланынын ла Госнабынын јөбиле ол продукцияны база эки жыл эдерге јараар, је бу учуралда онын оптовый баазы 30 процентке жабызап јат.

1986 жылда андый учурал Бийсктеги мебель эдер фабриканын Горно-Алтайсктагы цехте болгон. Кийим илетен ле белъе салатан антресольду шкафты баштапкы категория чыгдыйлу деп јөптөгөн. 1987 жылда бу продукциянын оптовый баазы 5 процентке жабызадылды.

Областын промышленный предприятиялери Чыгдыйдын государственный тагмалу ла «Јагы» темдектү продукция эдип чыгарары јанынан уян иштеп јадылар. Чыгдыйы јакшы темдектү эдимдер 20 процент болгониан 1986 жылда 7 процентке јетире астады. Быјылгы жылдын 9 айынын туркунына ол 10 процентке јетире өсти. «Н» («јагы») темдектү эдимдер 4 процент болды.

«Электробытприбор» завод 1987 жылда бастыра эдетен продукциязынын јүк ле 11,8 процентин Чыгдыйдын го-

сударственный танмалу, бös согор фабрика эткен продукциязынын 34,8 процентин, кийим көктөөр фабриканын 22,8 процентин «Н» («яны») темдектү чыгарар болуп мол-жонгондор. Бу предприятиелердин коллективтери 12-чи бешжылдыкта бийик чындылуу продукцияны бир ле эмеш көптөдөрүн пландап алдылар. Бös согор ло кийим көктөөр фабрикалардын планында бийик чындылуу ла жагы продукцияны эдип чыгарарын көптөдөр эмес, астадар эдип пландап алгандар.

Ишти тззбөрүн ле башкараын жангыртып турган эмдиги өйдө бийик чындылуу эдимдер учун предприятиелер үзеери кирелте алатанын областытын промышленный предприятиелеринин башкараачы ишчилери билбеечи болуп турулар.

Келер жылдан ала предприятиелерде госприемка (эдилген продукцияны государствонын комиссиязы шиндеп алары) башталар. Же Туулу Алтайда предприятиелер ого коомой белетенип алганы билдирет. Олордын эдимдеринин көбизи госприемканын некектелерине жарабас. Предприятиелердин башкараачылары госприемка биске жетпес болбой деп иженип, азыгы ла аайынча анар-мынар иштенги-лейт.

1988 жылдын январь айынан ала Горно-Алтайск городто «Электробытприбор» заводто госприемка башталып жат. Мында быжылгы жылдын туркунына продукциянын чындылын эн бийик кемине жетирип, госприемкага белетенери жанынан иш өтти.

Госприемка чокым тззбөмөл иш, научный шүүлте болорын, кажы ла коммунист, бастыра ишкүчиле жаткандар онын некектелерине жөмөлтө эдерин керелейт.

Партиянын XXVII съезди он экинчи бешжылдыктын учына жетире албаты-хозяйствонун бастыра бөлүктеринде продукциянын чындылын бийиктедетен иштерди темдектеген. Ол иштерди бүдүрерге производствоны башкараын чек жангырта тззбөри көндүкти.

Н. КЛИМОВ,
КПСС-тин обкомында промышленностьтын,
транспорттын, албаты тузаланар товарлардын
бөлүгинин заведующийинин заместители.

АГРОПРОМЫШЛЕННЫЙ БИРИГҮДЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КОЛБУЛАРДЫ ЖАРАНДЫРАР ЖОЛДОР

Райондордо агропромышленный биригүлөрди тӱзӱр иш КПСС-тин Тӱс Комитединин май айдагы (1982 ж.) Пленумынын жӱбиле башталган. Пленумынын жӱбинде айдылды: «...Райондордо агропромышленный биригүлөр тӱзӱр. Ого колхозтор, совхозтор, хозяйстволор ортодо организациялар, журт хозяйствонын ӱскӱ дӱ предпрятиелери, ан айда ок оморды жеткилдеп турган ла журт хозяйстводо иштерле колбулу, журт хозяйствонын продукциязын жазап турган предпрятиелер ле организациялар кирип жат».

КПСС-тин Тӱс Комитединин май айдагы (1982 ж.) Пленумынын РАПО тӱзӱри керегинде жӱби Латвияда, Эстонияда, Грузияда ла орооннын ӱскӱ дӱ республикаларында омонг озо РАПО-лор тӱзӱргӱн ченемелди жууп алып, ончо жанынан шӱӱп кӱрӱлӱ, тургузылып жарадылган. Эмди РАПО-лор орооннын бастыра жерлеринде, ол тоодо Алтайда тӱзӱргӱн. Омордын ижинин баштапкы жедимдери журт хозяйстводо ишти тӱзӱп башкаратан жаңы система алдындагызынан артык болгонун кӱргүзет.

Элден озо РАПО-нын члендеринин акча-жӱӱжӱзин ле арга-чыдалын бириктиреле, агропромышленный биригү-нин жӱзӱн-башка объекттерин тударына, материально-технический базаны тындыарына, производствоны жедимдӱ эдип аларына ууландыраар аргалар боло бергенин темдектеер керек.

Мында РАПО-лордын тӱс фондторы жаан учурлу боло берди. Бӱгӱнги кӱнде бистинг крайда РАПО-лордын тӱс фондторы 6830 мун салковойго жетти, ол тоодо: социально-культурный иштердин фонды — 1620 мун салковой, производствоны элбедип тындыар фонд — 2590 мун салковой, материальный жылбиркедетен фонд — 2620 мун салковой болды.

РАПО-лор тӱс фондто жуулган акчаны сондоп турган хозяйстволорго ло предпрятиелерге болуш эдип берерине, ишкӱчиле жаткандардын коллективтерин социалистический мӱрӱйдин итогторы аайынча сыйлаарына, колхозтордын ла совхозтордын материально-технический базаны тындыарына чыгымдап жат. Анайда Третьяковский РАПО

төс фондтон «Алей», «40 лет Октября» колхозтордын, Смоленский РАПО — «Журтхозтехниканын» райондогы биригүзинин материалый жылбиркедер фондын көптөти. Алейский РАПО төс фондтон колхозтордын ла совхозтордын материалый жылбиркедер фондына 16 мун салковой, социальнo-культурный иштердин фондына 20 мун салковой акча көчүргөн.

Михайловский РАПО-нын Соведи Ильичтин адыла адалган совхозто уйлар семиртетен цехти тынгыдарына, Советский РАПО — хозяйстволор ортодо удобриелердин складын тударына, Славгородский РАПО — «Журтхозхимиянын» райондогы биригүзинин базазын элбедерине, Третьяковский РАПО — хозяйстволор ортодо комбиазыралдын заводын тударына ла саржусызаводты жаңырта jepceepине төс фондтон акча берген.

Крайдагы агропром бойынын төс фондынан Бурлинский, Заринский, Каменский, Новичихинский, Змеиногорский, Локтевский, Рубцовский РАПО-лордын материалый жылбиркедер фондына үзеери акча берген. Крайдагы агропромнын президиумы бойынын төс фондына үзеери акча берген. Крайдагы агропромнын президиумы бойынын төс фондынын производствоны тынгыдатан акчазыла Озерскта чочко азыраар комплексы, «Прутский» совхозто чарларды семиртер комплексти тудуп бүдүрер эдил jöптөгөн.

Журт хозяйствоны башкаарын жаңырта төзөгөни агропромышленный комплекске бириккен хозяйстволор, организациялар ла предприятиелер журт хозяйствонин продукциязы көптөп турганына жылбиркеерин тынгытты.

Калганчы үч жылда (1984—1986 j.j.) крайдын колхозторы ла совхозторы 993 миллион салковой кирелте алган. Онын алдындагы эки жылда (1982—83 j.j.) 278 миллион чыгымду болгон. 1982 жылды 215 хозяйство кирелтелү божоткон болзо, 1983 жылды — 561, 1985 жылды — 576 хозяйство кирелтелү божоткон.

Горно-Алтайский автономный областьта 1987 жылдын 9 айынын туркунына уйлардын тоозы 3,35 мун тынга көптөгөн. Государствого эт табыштырар тогусайлык план 104 процентке бүткен. Сүт табыштырар план 1569 тоннго ажыра бүткен.

Башкаратан жаңы органдарды төзөгөни Алтайский крайдын агропромышленный комплексинде экономикада колбуларды тынгытты.

Je андый да болзо, агропромышленный биригүлердин

жыл чыгара иштенгенин шиндеп көргөндө, колбуларды жарандырып тыңыдары эмдиге жетире божоголок болуптыр. Крайдын ончо РАПО-лорынын ижи СССР-дин журт хозияйствозынын министерствозы ла пландары ла нормативтер аайынча Бастырасоюзный научно-шинжү өткүрер институт ийген макет аайынча келер жылдагы экономический ле социальный өзүмнинг текши планын тургусканыла башталып жат.

Планда журт хозияйство аайынча төс көргүзүлөр, журтхозтехника — производственно-технический жеткилдейтени, журтхозхимия—агрохимический жеткилдейтени, мелиоративный, суухозияйственый ла энергетический жеткилдейтени темдектелет. Анда ок журтхозияйственый продукцияны ла сырьены: ашты, технический культураларды, малды ла кушты, сүтти ле маала ажын канча кире жууп белетейтени, корып чеберлейтени, жазайтаны, промышленный продукция, аш-курсак эдип, садуга аткаратаны айдылат. Планда бириктире алган экономический көргүзүлөр, агропром аайынча партнерлорды материально-технический жеткилдеери, капиталыйнй строительството чыгымдар, төс фондторды төзөйтөни, АПО-нын социальный өзүминин сурактары темдектелип жат.

Мелиоративный, строительный организациялар, колхозторды ла совхозторды, предприятиялерди жеткилдеечи өскө дө управлениелер ле биригүлөр бойлорынын пландарын крайдагы агропромышленный биригүнин Соведиле жөптөжип, тургузып жадылар.

Агропромыннын крайдагы Совединде ле РАПО-лордын советтеринде заготовка эдеечи организациялардын ла продукция эдеечи предприятиялердин (саржу ла сыр эдеечи заводтордын ла эткомбинаттардын, өскөлөринин де) ижин жангырта төзөөри, анчада ла журтхозияйственый продукцияны эдип турган жеринде — колхозтордо ло совхозтордо алып турары керегинде суракты көп катап шүүшкен. Онын шылтуунда 1984 жылда крайда 353 хозияйстводон 650,4 мунг тонн сүтти заводтор бойлоры алган. 1982 жылда заводтор фермалардан алган сүт 8 процент болгон болзо, 1984 жылда 55 процент болды.

Крайагропромыннын жөби аайынча крайда малды ла кушты колхозтордон ла совхозтордон государство садып алала, журтхозтехниканын аңылу транспортыла тартар иш башталды. 1984 жылда колхозтордон ла совхозтордон анайда 59 мунг тонн мал ла куш алган.

Бастыра РАПО-лордо колхозторды ла совхозторды жеткилдеечи предприятиелердин эдип турган ижининг кеми рентабельностьтын нормазы аайынча чотолып жат. Рентабельностьтын нормазы 8 процентти ашпас учурлу. Пландалганынан ажа берген кирелтенин 50 проценти колхозторго ло совхозторго жандырылар. 1984 жылда Журтхозтехниканын ла Журтхозхимиянын предприятиелери анайда 99 мун салковойды жандырды.

РАПО-лордын советтери тарифтерди ле расценкаларды катап тургускан. Темдектезе, Павловский райондо К-700 ле К-701 тагмалу тракторлорды ремонтйтон баазы чикжок жабызадылар. Первомайский райондо Журтхозтехника эткен ижи учун төлбөри 10—12 процентке, Славгородский райондо — 20 процентке, Поспелихинский райондо 5 процентке жабызадылды.

РАПО-нын соведи колхозтордын ла совхозтордын производственно-финансовый пландарын жөптөп жат. Ол планга акча-жөөжөлө, техникала, материалдарла жеткилдегени база кирет. Ол аайынча партнерлордын — журтхозтехниканын, журтхозхимиянын пландары жөптөлөт.

Материально-технический жеткилдеери жанынан заявканы биригүге киреечи кажы ла партнер бойынын ведомствозы ажыра эдип жат. Агропромышленный биригүдеги хозяйстволордын, предприятиелердин ле организациялардын ортодо материальный жөөжөнү үлештиретен биркилман жөптөлбөйт. Кажы ла ведомство бойы жеткилдейт.

РАПО-нын советтери предприятиелерди ле организацияларды материально-технический жеткилдейтен фондторды билбес. Ол жастыра деп шүүп турус. Бис бодозоос, материально-технический жеткилдейтенин башкаратан аңылу организация болор, журтхозтехникага машиналарды ла тракторлорды, өскө дө техниканы ремонттооры, колхозтордо ло совхозтордо мал өскүрер фермаларды механизмдерле жеткилдеери артар учурлу.

РАПО-нын инженерный ижинде једикпестер бар. Журт хозяйствоны башкараачы органда инженерно-технический ишчилер астаарда технический политиканын сурактары, кажы бир культураны кыралап өскүрер жаңы индустриальный технологияны тузаланаарда инженерный шүүлтелер эдери, колхозтордо ло совхозтордо бар машиналарды ла тракторлорды чике тузаланаар иш төзбөри туура ташталат. РАПО-нын инженерный ишчилери минсуухозтын, минјуртстройдын, өскөлөринин де организацияларында техниканы ла автомашиналарды шингебей турганы база

жастыра. Бу организацияларда машиналар, тракторлор, ангылу техника тапту көп.

Кезик РАПО-лордо журтхозтехника башкарып турган бирлик инженерный служба төзблгөнинен жаан туза жок. Ненин учун десе «Журтхозтехниканын» райондогы бөлүгинин управляющийи РАПО-нын председателинин заместители де болзо, өскө ведомстволордын керектерине кирижер правозы жок.

Бу учуралда РАПО-нын бастыра члендеринде бирлик инженерный политика өткүрөтөн ангылу организация болгону тузалу болор. АПК-га кирип турган жүзүн-башка хозяйстволор, организациялар ла предприятиелер бой-бойынын ортодо колбуларды тынгыдары хозяйственный договорлор ажыра жеткилделер учурлу. Промышленностьо бой-бойынан камаанду предприятиелердин ортодо колбулар договорлор ажыра жеткилделери закон болуп каларда, журт хозяйстводо договорго эмдиге жетире ажару эдилбей жат.

Бүгүнгү күнде «Журт хозяйствонун продукциязын жууп белстейтен договорлор эдер ээжилер», «Колхозторды ла совхозторды материально-технический жеткилдейтен договорды тургузатан ла бүдүрөтөн ээжи» бар. Олорды кыйа баспай бүдүргени агропромышленный биригүде колбуларды тынгыдар.

«Журтхозяйственный техниканы ла өскө дө материально-технический средстволорды колхозторго, совхозторго ло өскө дө журтхозяйственный предприятиелерге ле организацияларга садары керегинде» СССР-дин Министрлер Советинин 1983 жылда 29 июньдагы јоби журт хозяйствоны материально-технический жеткилдеерин јангырта төзөди. Јөптө договорлор аайынча колхозторды ла совхозторды жеткилдеери учун журтхозтехника ла журтхозхимия каруулу болоры айдылган.

1984 жылда Алтайский крайда колхозтор ло совхозтор РАПО аайынча партнерлорыла договорлорды, 1983 жылдагызына көрө, 5,5 мунга көп тургускан.

Договордо айдылганын бүдүрбегени учун штраф төлөтирери көптөп туру. Хозяйстволордын некелтелерин јаргы ажыра некебестен төлөтирери көптөди.

1984 жылда чындыый коомой эмезе үрелип калган журтхозяйственный техника, машиналар ла инвентарь келгени учун, анайда ок техниканы коомой ремонтгоны учун колхозтор ло совхозтор журтхозтехниканын биригүлеринен 166,5 мунг салковойды некеп алдылар.

Технический кичеemel коомой бололо, мал өскүреччи фермаларда машиналар ла јазалдар иштебегени учун, продукция үрелгени учун 63,8 мунг салковойды некеп алган. Анайда 1984 жылда Јуртхозтехниканын биригүлеринен 421,5 мунг салковой некеп алган.

Агрехимический иштер аайынча молјуларды бүдүрбегени учун, минеральный удобреннелерди јетире бербегени учун колхозтор ло совхозтор јуртхозхимиянын биригүзинен 197,4 мунг салковойды, объекттерди бойынын өйинде бүдүрбегени учун строительдерден 140,4 мунг салковойды некеп алган.

Заготовка өткүрип турган организациялар колхозтордон ло совхозтордон продукция аларда куурмак эдип турган учуралдар бар. Хозяйстволорды төгүндөп туратаны учурайт. Анайда јангыс ла 1984 жылда крайдыг колхозторына ла совхозторына јетире төлөлбөгөн 662,5 мунг салковой акчаны јандырган. Закондорды, ээжилерди бусканы учун заготовка өткүреччи организациялардан 1254,2 мунг салковой штраф некеп алган.

Андый да болзо, РАО аайынча партнерлор хозяйстволорло эткен договорлор аайынча молјуларын бүдүрбеген көп учуралдарда каруузына тургузылбай јат. Јуртхозтехниканы, удобреннелерди аткаратан заводтор молјуларын бойынын өйинде бүдүрбегенде, Јуртхозтехниканын ла Јуртхозхимиянын райондогы биригүлери олорло өөркөшлөскө болуп, штрафту некепте этпей јадылар.

Бу учуралда техниканы ла удобреннени эдеечи заводторло договорды крайдагы (областьтагы) Јуртхозтехниканын ла Јуртхозхимиянын биригүлери эмес, олордын райондордогы организациялары эткени эптү болор эди. Техника ла удобреннелер заводтордон ло базалардан крайга (областька) эмес, көнү райондорго келип јат. Крайдагы (областьтагы) биригүлерте договорлор бүдөп турганын шиндеерге күч. Онын да учун көп колхозтордо ло совхозтордо техникага запчасть, өскө дө эн керектү материалдар једишпей јат.

Колхозторды ла совхозторды куурмактаганы, этпеген иш эмезе коомой эткен иш учун акча алган учуралда заготовка өткүреччи организацияны, ремонт эдеечи предприятияни кату каруузына тургузары договордо айдылар учурлу. Јастыра акча алганы учун колхозторго ло совхозторго эки катап көп төлөттирер керек деп, автор шүөп туру. Темдектезе, машиналарды ла агрегаттарды ремонтко табыштырар ла ремонттоп божодор өйди бусканы учун

бурулу жаны ремонттын баазынын жүк ле 1 процентин төлөйтөни ас. Колхозторды ла совхозторды электроэнергияла жеткилдеечи организациялар договорды бузуп, электроэнергия берерин үзүктелткени, ол ажыра хозяйстволордо көп иш тутатканы учун каруузына ас туруп жадылар.

РАПО-лордын управлениелери ле советтери договорлор эдер юридический праволорлу. Олор праволорын тузаланып, жаан учурлу хозяйственный иштерди бойына алынар аргалу. Темдектезе, РАПО го кирип турган колхозтордын ла совхозтордын жылбилерине договорлор эдерге жарар. Мелиоративный, агрохимический иш өткүрерине, химизациянын средстволорыла жеткилдеерине договорлор эткени тузалу болор. Эмдиги өйдө узак өйгө договорлор эдер аргаларды тузалапар керек. 1985 жылда Журтхозхимиянын биригүлери химизациянын средстволорыла жеткилдеери жанынан колхозторло, совхозторло бешжылдыкка договорлор тургузып баштаган. Агропромышленный комплекс аайынча өскө партнерлор база узак өйгө договорлор эдери жанынан сананар керек.

Анайдарда, автор Алтайский крайда агропромышленный биригүлерде боло берген айалганы, олордын ижин шүүп көрөлө, АПК-га кирген хозяйстволорды, организацияларды ла предприятиелерди өмөлөштирерге, олорды бирлик эдерге, хозяйстволор керексигенин жеткилдеерге, РАПО-лорго пландаары, акча-жөөжөни башкарары жанынан бастыра праволорды берер керек деп шүүп туру.

Оныла коштой РАПО жагыс ла административно-управленческий эмес, же анайда ок ишти төзөөринде ле башкарарында, продукцияны эдеринде көнү турушкан экономический орган болгоны учун олордын ончо бөлүктөринин ижин журт хозяйстводо иштерле колбулу эдер керек. Жеткилдеечи предприятиелердин ле организациялардын акча-жөөжөзун журт хозяйствонун продуктивнозынан, жуунаткан түжүмнөн, малдан алган продукциянын кеминен камаанду эдер.

В. Д. ШАРАБУРА,
экономический наукалардын кандидаты, Горно-Алтайский пединституттын доценти

РКП(б)-нин НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПРОГРАММАЗЫ АЛТАЙДА БУДУУ БАШТАГАНЫ

Социалистический революциянын бир бөлүгү болуп турган национальный суракка большевиктердин партиясы жаантайын жаан учур берип турган. РКП(б)-нин национальный политиказында башка-башка ук албатылар журтаган јери аайынча автономия төзөөри темдектелген. «Ижи-то-жыла, јадын-јүрүминин айалгазыла башкаланган, журтаган улусы нациязыла аныланган автономный областьтар бойлоры башкарынып јадары керектү болор» деп, В. И. Ленин 1913 жылда бичиген. (Соч. толо јуунтызы, 24 том, 144 стр).

Јаан демократический государстводо андый автономия национальный ла интернациональный јилбилерди бириктирер арга берип турган. Областыта элбек автономия болгону албатыларга јербойындагы административно-государственный ла национальный сурактарды бойлоры башкарынып бүдүрер, экономиканы ла культураны тыңыдып јарадырар айалга јеткилдейт. «Јүзүн-башка национальный базынчыкты јоголторго болуп, јаан эмес те болзо, је бүткүл ле бирлик болгон бир ук улусту автономный округтар төзөөри кыйалта јоктон керектү» деп, В. И. Ленин бичиген (Соч. толо јуунтызы, 24 т. 148 стр). Каан јагы, онон Удурум турган башкару болгон өйдө бу некелтелерди бүдүрер арга јок болды.

Улу Октябрьский социалистический революция национальный суракты јенүлү бүдүрерге керектү бастыра аргаларды јеткилдеген. Совет јагнын национальный политиказынын жаан учурлу төзөлгөлөри «Амыр-энчү керегинде Декретте» ле Совет башкару 1917 жылда 2 ноябрьда јөптөгөн «Россиянын албатыларынын праволорынын Декларациясында» јарлалды. Каан јагынын ла буржуазиянын өскө ук улусты базынатан политиказынын ордына «Россиянын албатылары бойлорынын акту күүниле бириккен союз» болотон политика јарлалган. Анайда РКП(б)-нин национальный сурак аайынча программазы Совет Государствонун Законы боло берди.

Је баштапкы өйдө јербойындагы кезик Советтер национальный суракта јаан политический ле тактический

ястыралар эткен. Оныла колбой Наркомнац 1918 жылда апрель айда «Казаньнын, Уфанын, Оренбургтын, Екатеринбургтын Советтерине, Туркестаннын Совнаркомына ла өскөлөрине де» аңылу кычыру эткен. Анда революциянын кийинде баштапкы айларда ороонунг жакаларында буржуазно-националистический автономиялар төзөлгөн. Же кезик Советтер национальный суракты жаңыс ла мылтыктын аргазыла бүдүрерге амадап, «кандый ла автономияны чек жоголторго турганы ястыра» деп айдылган. Андый жол Совет жанга чек арабас болгон. Анайда эткени, албаты-калыкты буржуазно-националистический башчыларды курчай бириктирер. Буржуазно-националистический башчылар бойлорын нацияны корычылар, Төрөлин аргадаачылар эдип көргүзерге күжүренер.

Бажында буржуазно националистический улус туруп алган андый автономияларды жербойындагы Советтер канайдан аргазы бар? Наркомнац мынайда жартады: «Совет жаннын алдында турган задача — андый автономияны жоголтпой, ого жөпсинери. Жаңыс ла бу автономияны жербойындагы Советтердин политиказы аайынча төзөөр керек. Шак ла ол тужында андый жан албатынын болор, эл жонго жуук болор. Анайдарда, автономия нациянын башчыларынын эмес, албатынын элбек калыгынын жаңын жеткилдеер учурлу. Керектин учуры мында». Совет жаннын бу жакаруларын бүдүрерге национальный областьтарда Советтердин учредительный жуундарын белетеер комиссиялар төзөөр керек, озор автономиянын жеринин гранын ла кеберин темдектеер учурлу деп кычыруда айдылды.

Алтай албатыда Улу Октябрга жетире национальный государство жок болгон — Туулу Алтай Бийск уездке кирген. Алтайлар башка-башка волостьтордо журтап жаткандар. Онын учун Туулу Алтайды алдынан башка уезд эделе, бойлоры башкарынып жадарын жеткилдеерге жаңыс ла өрөлөй турган байлар ла којойымдар эмес, же анайда ок ишкүчиле жаткан калык күүнзеген.

Же Алтайдын горный думазы 1918 жылда март айда Улалу журтта өткүрген өскө ук улустын ла крестьяндардын депутаттарынын съезди, эсерлердин камааныла Туулу Алтайда уезд эмес, аңылу административный биригү — Каракорум-Алтайский округ эдип жарлайла, округтын управа башкарып турган Соведин туткан.

Ол керекти Алтайдын большевиктери ле Советтери не деп көрдилер? Партиянын Алтайдагы губкомынын ла губерниядагы Советтин бажында ол өйдө ченемелдү, теоре-

тический билгири тын, профессиональный революционерлер турган. Олор Туулу Алтай башка бөлине бергенинен улам Бийск уездте боло берген политический айалганын аңылу башказын аяруга алгандар. Национальный сурактын аайына чыкпаганы Совет жаннын өштүлерине тузалу болотонун, ишкүчиле жаткан алтай улусты социализм төзөөр ишке көдүрерге автономия берери керектүзүн олор жакшы билип тургандар. Наркомнацтын жакарузыла башкарынып, олор Туулу Алтайдын ишкүчиле жаткан калыгын байлардан, кулактардан ла эсерлерден айрыла, Совет жанды курчай бириктирери, ого болуп, Каракорумнын оокбуржуазный автономиязынын ордына жангыс ла ишкүчиле жаткандардын жылбилерин көргүскен совет автономия төзөөри керектү деп шүүп тургандар.

Андый амадула 1918 жылда апрель айда губисполком төзөгөн аңылу комиссия керектин айалгазыла ончо жаннан теренжиде танышкан. Бу комиссия белетеген шүүлте аайынча губисполком Туулу Алтайды Бийсктеги Советтен башка, Совет жанга төзөлгөлөнгөн уезд эдип айрыыры керегинде жөн жараткан.

Туулу Алтайды уезд эдип төзөөри деп жөптөгөн — бистин областьта Совет жаннын национально-государственный строительствозы жүк ле башталганы деп айдарга жараар. Оны эчиде турган задача — Туулу Алтайдагы Советтердин съездин жуула, анда уездтин башкараачы органдарын тудар керек болгон. Бу задачаны бүдүрерге Туулу Алтай жаар губерниянын ла Күнбадыш Сибирьдеги областьтын Советтеринин аңылу комиссарлары атандылар.

Октябрьдагы революция жөнгөн кийинде баштапкы айларда национальный жака жерлерде Совет жанды төзөөргө лө тындыарга, башкараачы Совет органдардын декреттериле, текши жакаруларыла коштой аңылу праволор берилген комиссарлар ийилип туратан. Олор РКП(б)-нин национальный программанын жүрүмде бүдүрери жаннан жаан учурлу иш эткендер. Андый жакару бүдүрүп, Туулу Алтайга Барнаулдан П. М. Фадеев, Омсктан — 1910 жылдагы ала большевиктердин партиязынын члени, профессиональный революционер, Сибирьде Совет жаннын жарлу ишчизи, Күнбадыш-Сибирьдеги областной Советтин исполкомынын председателинин заместители Г. К. Соболевский келген.

Г. К. Соболевский «Алтайда командировкада болгонум» деп эске алынып бичигенинде бойынын эткен ижи керегинде айткан: «...Мени Бийск, Алтай ла Улалу жаар ийер

эдип Запсибоблисполкомнын президиумунда жөптөдилер. Анда ок Бийск уездти бөлийле, Туулу Алтайда жаңы Совет жаңду Горно-Алтайский уезд төзөйтөн жакару алдым». Соңында бойынын «Кыска революционный автобиографиясында» Г. К. Соболевский бичиген: «1918 жылда жаскыда мени Каракорумнын жеринде Советтердин 1-кы Алтай съездин жууп өткүрзин деп ийгендер. Анда мен жаан дегедий журттарда болгом, большевик-фронтовиктерле тушташкам».

Советтердин съездин 1918 жылда июнь айдын 20 числорында Улалуда өткүрери темдектелген. Совет жаң бастыра жерлерде туруп калган, Туулу Алтайда уезд төзөөр эдип жөптөгөн жаңы политический айалгада съезд жууп иштыг өткөн. Өскө ук улустын ла крестьяндардын делегаттарынын 1918 жылда март айдагы учредительный съездине көрө, Советтердин баштапкы съездине белетенер ишти большевиктер башкарып өткүрген.

Туулу Алтайдагы Советтердин баштапкы съезди өткөн болзо, онын ижи бистин жерде совет жаңнын историязына алтын букваларла бичилер эди. Же Сибирьде өскө ороондордын интервенциязы ла гражданский жуу башталганынан улам Туулу Алтайда Советтердин баштапкы съездин жууйла, алтай калыктын автономиязын төзөөр ишудурумга токтогон.

Же онон озо большевиктер башкарганыла Алтай жеринде төзөлгөн Советтер политический, социально-экономический ле духовный жүрүмде элбек иш өткүрүп баштаганын темдектеер керек. Октябрьский революция городто ло деревнеде социализмнин төзөлгөлөрүн бүдүрерге мундар тоолу ишмекчилерди ле жокту крестьяндарды көдүрген. Ишкүчиле жаткандар Советтердин ижинде туружып, Совет башкарунын декреттерин өткүрдилер, жерди, банктарды, кезик промышленный предприятиялерди национализировать эттилер, албатынын шинжүзүн тургустылар, албатынын хозяйствозын орныктырдылар, аш учун тартыштылар, культуранын жедимдерин албаты-калыктын текши жөөжөзи эттилер, РКП(б)-нин ленинский национальный программанын бүдүрүп баштадылар.

Туулу Алтайдын ишкүчиле жаткандары, Улу Октябрь жайымдаган алтай улус революционный ийдезин ле эрчимин көргүсти. Же Алтайдагы баштапкы Советтер бойынын улу жаан аргаларын учына жетире көргүзүп болбодылар. Анда Сибирьде гражданский жуу баштаган өскө ороондордын ла ичбойындагы буржуазия бурулу.

Анайдарда, Улу Октябрьдын жеңүзи Россиянын бастыра жеринде, ол тоодо Алтайда албатыларды жүзүн-башка базынчыктан жайымдаган. РКП(б)-нин национальнй жеңүзиле көнү колбулу. Же кезик авторлор историяда болгон керектерди булгап, жастыра көргүзип тургандары учурайт. Олор историяда болгон керектерди шиндеери жанынан марксизм-ленинизмнин үредүзин ле ээжилерин бузуп, Алтайда национальнй суракты бүдүрери Октябрьский революцияда ла 1918 жылда Совет жан турган өйдө башталган эмес, чик-жок сонгында, Ойрот (Горно-Алтайский) автономный область төзөлгөн өйдө, 20-чи жылдарда башталган деп айдыжат. Анайда айдып турганына жөпсинер арга жок.

1918 жылда большевиктер башкарган Советтердиң ижинен арткан документтер РКП(б)-нин национальнй программазы Октябрьский революциянын жеңүзиле, Алтайда, ол тоодо Туулу Алтайда, баштапкы Советтер төзөлгөниле кожо бүдүп баштаган болуп жат.

С. ПАХАЕВ,
исторический наукалардын кандидаты

СОЦИАЛИЗМНИНГ ИЙДЕЗИ

Улу Октябрьский социалистический революциянын 70-чи жылдыгын бастыра прогрессивный кижилик элбеде ле жаан ыргалду темдектеди. XX чактагы сүреен жаан керекке учурлай Октябрьдын төрөлинин төс городында — Москвада өткөн торжественный жуунда нөкөр Горбачев Михаил Сергеевич эткен докладты телекейде баштапкы социалистический орооннын эткен улу керектеринин исторический учурын билип аларга күүнзеген ончо улус мынан да ары көп, көп жылдардын туркунына үренип билип аларга тыг жилбиркеер.

Экинчи телекейлик жуунун кийнинде Европанын, Азиянын, онон Африканын ла Американын кезик ороондорында кижик кулданаачылардын, кижинин күчин жиичилердин жаңы аңтарылган. Социализм бир ороондо болгонунан чыгала, телекейлик система боло берди. «Телекейлик социализм тыг ийделү телекейлик биригү бололо, тыг өскөн экономикага, жаан наукага, быжу бек жуучыл-политический арга-чыдалга жөмөнип туру» деп, партиянын XXVII съездине КПСС-тин Төс Комитединин Политический докладында айдылган.

Улу Октябрьдын юбилейине учурлай Кремльде өткөн торжественный жуунда 119 государстводон келген 163 делегация турушканы Совет государствонун, КПСС-тин, бистин албатынын тоомжызы бастыра телекейде сүреен жаан болгонун кереледи. Онын кийнинде башка-башка партиялардын ла демократический организациялардын туштажузында 178 делегация турушты.

Ол жанынан Грециянын Коммунистический партиязынын Төс Комитединин Генеральный качызы Х. Флоракис жолду айтты: «Башка-башка көрүм-шүүлтелү ле идеологиялу, же ишкүчиле жаткандардын жилбилери учун, социальный ичкери өзүм учун турушкан партиялардын ла биригүлердин ол кире көп чыгартулу улузы турушкан телекейдин бүгүнгү жүрүминде ле келер ойинде Октябрьский революциянын учуры сүреен жаан болгонун база катап кереледи».

Социализмнин телекейлик системазында Совет Союз

баштаачы жерде турганын, кижн кижинин күчнн жибейтен ырысты, жаңы жүрүмге баратан жолды шак ла совет албаты баштаганын керек десе, бистин идеянын өштүлерис темдектегилейт. Англияда Эдинбургтагы университеттин профессоры В. Кернэн Лондондо консерваторлордын «Таймс» газетинде жарлаган «Россиянын телекейде тоомжызы ненин учун бийиктейт?» деген статьяда мынайда бичиди: «Кандый да болзо, Россияда революция женеле, Советтер турган ой — кижиликти ичкери өскүрген ой. Шак бу ойдө Совет улус сүреен жаан уур-күчтер өдүп, жаан жедимдерге жедип алды».

СССР-де бар жедикпес-тутактарды совет башкараачылар бир де жажырбай критикалап, оморды түрген жоголторго кичеенип турганын бистин ороонго байрамдап келген көп айылчылар Кремльдеги жууннын трибунынан темдектедилер. Жедикпес-тутактар канча да кире жаан болзо, омор бистин жедип алган жедимдеристин учурын жабызадып болбос.

Телекей көп жүс жылдардын туркунына өзүп келген узун жолдо сүреен кыска ойдин — жетен жылдын туркунына бистин ороон улу жаан жедимдерге жедип алды. Ишкүчиле жаткан калык иш бедрейтени, жокту ла түрени жүрүм, бичик билбейтени, культуразы жабыс болгоны озогы ойлөрлө кожо жоголып калды.

Жетен жылдын туркунына ороондо кижн бажына эдиллип турган национальный кирелте 53 катап көптөгөн. Промышленностьто ло строительстводо ишмекчилердин иштеп алган акказы 12 катап, крестьяндардын кирелтези 19 катап көптөди. Революциядан озогы Россияда бар болгоны кире тураларды эмди бистин ороон бүдүн-жарым жылга тудуп жат.

Капитализмнин телекейи нени көргүзөт? Капитализм ишкүчиле жаткан калыктын жылбилерин көргүскен бир де амаду жок бололо, сүреен тын кызаланга учурап турганын омордын экономиказында калганчы бускалангдар көргүсти. Экономикада өмөлөжөр организацияга кирип турган 24 ороондо иш жок улустын тоозы 30 миллионды ашты. Омордын тоозында 18,7 миллион кижн Күнбадыш Европада, 8,3 миллион США-да, ого үзеери четко турбаган бир миллион иш жок улус бар.

Социализм бистин ороондо баштап бичик билбезин жоголтоло, оноң улустын текши үредүзин бийиктедилп турган ойдө Күнбадыш Европада «Текши рынокко» бириккен ороондордо 21 миллион кижн бичик билбес, США-да десе,

жокту улустын 40 проценти кычырып ла бичип билбес. Бу ороондо журтаган негрлердин 44 проценти, Латин Америкадан барган улустын ортодо 56 проценти бичик билбес.

Октябрьский революция — албатынын ла албатыга керектү революция болгоны керегинде социализмнинг најылык ороондорунда карындаштык партиялардын башчылары Москвадагы жуунда айттылар. Советтер Орооны 70 жылдын туркунына экономический ле научно-технический арга-чыдалы сүреен тынгыган социалистический государство боло бергени — Октябрьский революциянынг төс жедими. Революция албаты-калыктын сүреен тын ийдезин жайымдайла, история качан да билбеген жөнүлгерге оморкотконын Чехословакиянын Компартиязынын Төс Комитединин Генеральный качызы Г. Гусак темдектеди.

Бүгүнги күнде Европада, Азияда, Африкада ла Америкада социализмнинг јолыла көп ороондордын албатылары барып јадылар. Социализм — телекейлик система болуп там ла элбеп, тыгып, өнжип барып јат.

Социализмнинг телекейлик системазынын бир бөлүги — социалистический најылыктын ороондоры. Олор ичкери өзүн тургандары, бу государстводор өмөлжөтөн биригүлердинг, темдектесе, Варшавадагы Договордын Организациязынын ла экономикада бой-бойына болужатан советтинг (СЭВ-тин) ижи жүрүмде бүгүн бар социализм — албатыларга амыр-энчүни ле јеткер јок болорын, ичкери өзүмди быжу бек јеткилдеп турган сүреен тын интернациональный ийде болгонын көргүзип туру.

Телекейдин экономиказында социализмнинг ороондоры эн ле турумкай өзүмдү болгонын көргүстилер. Социалистический строительствонын једимдери, мында жуулган ченемел социализмнинг ороондорын јангы исторический тепкишке чыгарды.

Андый да болзо, јангы материалдар, јангы технология јанынаг социализмнинг ороондоры тын сондоп турганы бар. Бүгүнги күнде тоолор бийик болгоны сүреен ле тын једим эмес, олор јангы обществодо төзөмөл иштинг кеминчике көргүспей јадылар. Ненинг учун дезе, бүгүнги күнде эки башка общественно-политический системанын — социализмнинг ле капитализмнинг ортодо мөрөйдинг төс фронты общественный иштинг арбынында, науканын ла техниканын өзүмнинг калганчы једимдерин албаты-хозяйстводо тузаланарында, иш телекейлик үлештирилгенинде өдүп јат.

Социализмнинг најылык ороондорынын ортодо ГДР-дин экономикасы турумкай өзөт. 1981-1986 жылдарда республиканын экономикасы национальный кирелтени 4,5 проценттег көптөгөн. Бу жолдо ГДР социализмнинг Европадагы ороондорын озолоп барып жат. Венгрия, ГДР, Болгария журт хозяйствонун продуктивносун бийиктедеринде жакшы једимдерге једип алдылар. Чехословакия эн керектү аш-курсакла бойын бүткүлинче јеткилдеп туру, је СССР-де ле СЭВ-тинг өскө дө члендери ороондордо журт хозяйство улус керексигени там ла көптөп турганын эмди тура јеткилдеп болбой туру. Ненин учун? КПСС-тин Төс Комитединин январь айдагы (1987 ј.) Пленумы бистинг ороондо буудак эдип турган шылтактар бар болгонынан улам једикпес-тутактар түрген јоголор ордына там көптөп турганын темдектеген. Улус кичеенип иштебей барган, ишти эмди эш-кереги јок боло берген азыйгы эп-аргалар аайынча төзөп башкарганы, иш жылбай турганы, чүмеркештү кылыктар көптөгөни турган задачаны бүдүрерине тыг каршузын јетирген. Онын да учун јангыртулар эдери, орооннын экономический жүрүмин чек јангырта төзөөри керектү боло берген. Андый керектерди партиянын XXVII съезди ле КПСС-тин Төс Комитединин онын кийиндеги Пленумдары эдип баштаган.

Эмди Совет Союзта турган задача — командно-административный эп-сүмеле башкарып турганынан хозрасчетло иштейтен системаны тыгытканы ажыра экономический эп-сүмеле башкараына көчөри. Бисте ле социализмнинг өскө дө ороондорында экономиканы јаан астамду эдип тыгытканыла кожо общественный колбулардын бастыра системазы јангырта төзөлип јат. Јартап айтса, общественныйн кажы ла члени, кажы ла совет кижии общественный јөөжөни, государство текши јөөжөни тузаланыжып турган ээзи болгонын билеп турар учурлу. Ол тушта кажы ла кижии эл-јоннын, государствонын кереги учун каруулу болгонын тыгыдар.

СЭВ ажыра өмөлөжип, кожо иштежери база тыгып туру. Социализмнинг ороондоры телекейдин жүрүминде качан да болбогон проекттерди өмөлөжип бүдүрп турулар. Темдектезе, оло магистральный трубопроводтор, электролиниялар өткүргилейт, атомный электростанциялар, горнообогатительный комбинаттар тудуп бүдүргилейт, журт хозяйстводо генетика ла селекция, биотехнология аайынча шинжү өткүреринде, журтхозяйственный машиналар эдеринде өмөлөжип јадылар.

Социалистический најылыктын алдында турган задача — науканы ла техниканы ичкери өскүреринде өмөлөжөтөни. Күнбадыш жаңы технологиязыла мактанып турганына, США бойында бар озочыл технологияла телекейди колго тударга, амыр-энчүге ле социализмге удурлаштыра тузаланарга турганын СЭВ-тин члендери ороондор бойында бар озочыл технологияла туй согорго жаан иш баштадылар.

Оныла колбой научно-технический ичкери өзөтөн Комплексный программаны бүдүргени жаан учурлу болор. Программада темдектелген иштерди бүдүргени науканы ла техниканы эмдиги өйдө өскүрүп барып жаткан жолдордо СЭВ-тин члендери ороондорды сүреен тыгыдар. Комплексный программаны жүрүмде бүдүргениле кожо Күнчыгыштын ла Күнбадыштын ортодо колбулар тыңгыр аргаларды астадар деп, Күнбадыштагы буржуазиянын пропагандазы айдып турганында бир де учур жок. Ненин учун де-зе, Комплексный программада социализмнин најылык ороондору кажызы ла алдынан бойы, анайда ок СЭВ телекейдин ончо ороондорыла, элдег озо тын өзүмдү капиталистический госуларстволорго экономикада, наукада ла техникада колбуларды, өмөлөжөрүн элбедерине кичеенери кыйалта жоктон керектүзи айдылды.

Өмөлөжөрине, колбулар жарандыраына социализмнин ороондору эмес, капитализмнин ороондору буудак эдип жадылар. Телекейде промышленный производствонун, ол тоодо машиностроениенин продукциязынын үчинчи үлүзүн эдип турган социалистический најылыктын ороондору, буржуазный башкарулардын каршулу ижинен улам, телекейлик садуда турушкан кеми сүреен жабыс. 1985 жылдагы олордын бастыра садузында тын өзүмдү капиталистический госуларстволорло саду 24,2 процент болгон болзо, Күнбадыштагы ороондордын бастыра садузында СЭВ-тин члендери ороондорло садыжып турганы жүк ле 3—4 процент болгон.

Эмдиги өйдөги айалгаларда ороондор өмөлөжип турганын жаан жедимдү ле бой-бойына тын тузаду эдип аларга тыш жанындагы экономический колбуларда предприятие-лер ле биригүлер бойлоры туружары кыйалта жоктон керектү боло берер. Андый шүүлте баштапкы катап 80-чи жылдар башталып турарда айдылган. Же жаңыс ла партиянын XXVII съездинин, СЭВ-тин члендери ороондордын эн бийик башчы ишчилери 1986 жылда ноябрьда турушкан кийинде СЭВ-тин 1986 жылда ноябрь айдагы сессиязы-

нын јоби аайынча андый колбуларды тыгыдары башталган.

СЭВ-тин члендери ороондорло СССР-дин колбулары элбеп ле теренжил туру. Бойына керектү нефтьтин — 81 процентин, газтын — 99,9, таш көмүрдин — 73, темир руданын — 75, кара темирлердин — 70 процентин олор бистинг ороонног алып жадылар. СССР бу ороондор јаар электростанциялардын (ол тоодо атомный электростанциялардын), металлургический, нефтеперерабатывающий ле нефтехимический предприятиялердин јазалдарын, самолеттор, јенил јорыкту ла кош тартар автомобильдер, машиностроениенин өскө дө продукциязын аткарып турганы јаан учурлу.

Ол ок өйдө Совет Союз СЭВ-тин члендери ороондордог машиностроительный промышленностьтыг көп продукциязын алып јат. Болгариядан келип турган электрокарларды, Венгриянын «Икарустарын», ГДР-де эдилген пассажирский вагондорды ла компьютерлорды, Польшада эдилген керептерди, Чехословакиянан келген машиналарды, приборлорды бистинг орооннын улусы јакшы билер. Карындаштык ороондор СССР јаар көп јиилектер ле маала ажын, кийим, тере өдүк, улуска керектү өскө дө товарлар аткарып жадылар. СЭВ-тин члендери ороондордын гран ары јанындагы садузынын 62 проценти СССР-ге келижип јат.

СССР СЭВ-тин члендери ороондорло өмөлөжип бүдүрип турган иштердин јаан учурлузы — Совет Союзтын эринде ортоктожып јаан проекттер бүдүрип турганы («Союз» ла «Прогресс» деп адалган газопроводтор, Усть Илимде целлюлоза эдер завод, Киекбайда асбест эдер, Осколдо электрометаллургический комбинаттар, Хмельницктеги ле Түштүк Украинадагы атомный электростанциялар ла өскөлөри де). Бу проекттерди карындаштык ороондор ортоктожып, өмөлөжип бүдүреле, кожо иштежип, продукцияны үлежип жадылар. Анайда СЭВ-тин члендери ороондор ака јөөжөни экономический ле научно-технический өзүмнинг баш ууламјыларына чыгымдап, бойын энг керекту сырьело, электроэнергияла, газла, нефтьле јеткилдейт.

СЭВ-тин члендери ороондор бойларынын текши научно-технический ийдезин тыгыдып тура, телекейдинг өскө госуларстволорыла садуну элбедерге, наукада ла техникада өмөлөжөрин тыгыдарга кичеенип жадылар. Өзүмди тыныдар јолго туруп алганы олорго гран ары јанына, Күнбадышка садар, олордон садып алар аргаларды көптөдөри јарт.

Бистин најылык ороондорыс бастыра телекейде жайым садыжарга жарамыкту айалга болоры учун, ар-бүткен байлык-жөжөөни чебер ле билгир тузаланары учун, анайда ок СЭВ-тин ле «Текши рыноктын» ортодо колбуларды жарандыраы учун, экономикада бүдүмжини тыгыдары учун туружып жадылар.

Китай КПК-нин XIII съездининг кийнинде

Бу күндерде бастыра Китайда КПК-нинг XIII съездининг жөптөрүн шүүшкен жуундар өдүп туру деп газеттер бичип турулар. Жагыс ла коммунисттер эмес, калады ок партийный эмес ишкүчиле жаткандардын элбек калдыгы нөк. Чжа Цзыяннын отчетный докладына ла съездтинг өскө дө документтерине жаан аяру эдип турулар. Тогус жыл мынап кайра КПК-нинг он биринчи жуулган Төс Комитедининг үчинчи пленумынын жөби аайынча партиянын ла орооннын жүрүминде башталган жаңыртулардын политиказын съезд жарадып жөптөгөн. Бу политика Китайдын бастыра жүрүминде жаан једимдерге экелген.

Өткөн тогус жылдын туркунына орооннын экономиказы жылына орто тооло 10 проценттен өзүп келгени, чындап та, сүреен жаан једим. Китайдын Албаты Республиказы бүгүн болот кайылтары жаанынап телекейде төртинчи јерге, электроэнергия иштеп алары жаанынап — бежинчи, ташкөмүр казып алары жаанынап — экинчи, тыш жаанындагы садунын кемиле он бежинчи јерге чыккан.

Делегаттардын съездте айткан куучындарында жаан једимдерле мактаныш болбоды. КПК-нинг Төс Комитедининг отчетный докладында ла съездтинг трибуназынап айткан куучындарда элден озо социалистический стройдын тузаланылбаган аргалары, једикпес-тутактарды јоголторы керегинде шүүлтелер айдылган.

— Китайдын экономиказы калганчы жылдарда тыгыда дө дө берген болзо, једикпес-тутактар, јетире эдилбеген керектер көп. Производствонын материально-технический төзөлгөзи сондогон бойы артканча, улустын жадын-жүрүмининг кеми жабыс — деп, «Правданын» корреспонденттерине КНР-де общественный наукалардын Академиязында экономиканы шингдеер институттын директоры Чжоу Шулянь куучындады.

Китайдын экономиказында эмдиги өйдө производствонун төс средстволоры, јер, транспорт, саду госуларствонунг колында текши албатынын жөжөзи. Је оныла коштой ан-

чада ла јенил промышленностьо производствонинг сред-стволорын туш улус ээленгени бар. Экономиканы өскүре-ринде өскө ороондордын капиталы туружып јат. Оок саду-чылар, кустарьлар, ремесленниктер бар. Олор тангынан ээленген јөөжөлү. Мындай экономиканы социализмге ту-залу эдип билгир төзөп башкаратан задача туруп јат.

«Улу Октябрдын јенүзининг кийнинде өткөн јетен јылдын туркунына телекейлик социализм јууп алган бай-лык ченемелди, КНР-де жаңы јүрүмди төзөгөн одус јыл ишти ончо јанынан тереңжиде шүүп көрөлө, съезд бистинг ороон социализмди бүдүрер јолдын башталгазында деп түп шүүлте эткен. Социализмнинг бу ойинде товарный эко-номика болор». Андый шүүлте КПК-нинг Төс Комитеди-нинг «Женьминь жибао» газетининг съездтинг јөптөрине учурлалган баштаңы статьязында айдылган. «Мында со-циалистический товарный хозяйство, капитализмнинг то-варный хозяйствозына көрө, бийик болгонун ајаруга алар керек. Ненинг учун дезе, социализмде экономика план аай-ынча бастыра албатынын јилбилерине өзүп јат, онын тө-зөгөзинде — эл-јон текши тузаланган јөөжө. Капитализм-де товарный хозяйство туш капиталисттинг акту бойынын јилбилерине өзүп јат, онын төзөгөзи — туш улус, байлар, бойлоры ээленген јөөжө деп, «Женьминь жибао» онон ары бичийт.

Күнбадышта КПК-нинг XIII съездин сақыгандар. Је кы-дат коммунисттердин съезди социализм орооннын айалга-зына бүткүлинче јарап јат, Китай жаңыс ла социалисти-ческий јолло өзөр аргалузын чокым ла јарт айдып салды.

КПК-нынг Төс Комитедининг Генеральный качызы нөк. Чжа Цзыян бу јуукта КНР-ге айылдап јүрген Эфиопия-нынг өскө ороондорло керектерининг министри Берхану Байеле туштажып куучындажарда айткан: «Бисте өдүп турган жаңыртулардын ла кубулталардын амадузы — со-циализмди тыңыдары ла јарандыраы. Социализмнинг бас-тыра ороондорында калганчы јылдарда база жаңыртулар болуп тарганына бис ајару эткенис. Олор ончозы марксизм-ленинизмнинг төс ээжилерин ороонында чокым айалгала колбоштыратан бойына эн артык јолын бедреп јадылар».

Китайда жаңы обществоны төзөөринде идеологический сурактарга сүреен јаан учур берип, КПСС-тинг, Советтер орооннынг историязын, ченемелин, бүгүнги јүрүмин би-лип аларга тын јилбиркеп шиндеп турулар. Нөкөр М. С. Горбачевтын Москвада кепке базылып чыккан «Ја-ңыртулардын ла жаңы түп шүүлте эдерининг бистинг ор-

оонго ло бастыра телекейге учуры» деп книгазына КНР-дин газеттери, радио ло телекөрүлтөзи жаан аяру этти. Эмди книганы кыдат тилге көчүрөлө, кепке базып чыгарарга белетеп турулар.

Китайдын газеттери Улу Октябрьдын 70 жылдыгына учурлай Москвада өткөн торжественный жуунда КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы эткен докладты кыскарта жарладылар.

КПК-нин XIII съезди жарадып жөптөгөн «ачык политика» жагы технология ла техника алып тузаланаарга бастыра телекейле экономический колбуларды элбедерине ле тындыдарына ууланган. 1979 жылдан ала өскө ороондордын акча-жөбөжин алып тузаланаарга болуп, Китайдын ведомстволору тогус мунга шыдар жөптөжүлөр эткен. Анайда бүгүн КНР-дин экономиказын өскүреринде өскө ороондордын 30 миллиард доллар капиталы туружып жат.

Партиянын башкараачы учурын мынан ары там бийиктедери демократияны элбеткениле көнү колбулу. Китайда социалистический демократия буржуазный демократияга бир де түнгейи жок. Ненин учун дезе, социализмнин ороонында демократия кажы ла кижиге госуларствонун керектерин башкараарында туружар право берип жат. Социалистический демократияны тыгытканы албаты-жоннын тапкыр ийде-чыдалын элбеде ачар деп, кыдат коммунисттер шүүп турулар.

Демократия ла жагырта төзөш бой-бойыла үзүк жок колбулу. Оны КПК-нин съездинде партиянын Төс Комитедин тударында көргүстилер. Жажытту үн беретен списокко Төс Комитетке тудатан тоодон кандидаттар 5 процентке көп бичиген. Делегаттар талдаар аргалу болды.

Съезде эткен докладта ла делегаттардын куучынында бюрократизмди жоголторы көп улус жамызында жажына отурып туратанын токтодоры айдылган. Көп делегаттар кезик башчылардын учурын өткүрө көдүрерин токтодор, оныла колбой жамыркайтаныла, карындайтаныла, төрөөндөрүн ле таныштарын өрө көдүрерге кичеенериле, критика учун истейтениле күүн-кайрал жок тартыжары керектү.

Китайда КПК-нин XIII съездинин жөптөрүн жүрүмде бүдүретен эрчимдү ле элбек иш башталды. Коммунисттер ле партийный эместер өдүп турган жуундарда ачык-жарык куучындажып, жедикпестерди ле жастыраларды коскорып, оморды түрген жоголтоло, ишти текши жарандыраарын темдектеп турулар.

Н. ТОДОШЕВ

ЛЕКЦИЯ КЫЧЫРАРЫН JAHГЫРТА ТӨЗӨӨРИ

Советтердин орооны бойынын жаан ла бастыраалбатылык байрамын — Улу Октябрьдын социалистический революциязынын 70 жылдыгын иште ле политический жүрүмде бийик көдүрингилү айалгада уткыган. «Мақтулу юбилейди темдектейтен эн артык арга — Октябрьдын керегине жаңы ууламжы берери — бистин бастыра жаңыртаачы ижистин эрчимин тыңыдары, орооннын социально-экономический өзүмин түргендедери, бистин Ленинский партиянын XXVII съездинин жөптөрүн бүдүрери учун тартыжуда билдирлү једимге једин алары болуп турганын совет улус билип јат» — деп, М. С. Горбачев 1987 жылда 2—3 ноябрьда Москвада КПСС-тин Төс Комитединин, СССР-дин Верховный Советинин, РСФСР-дин Верховный Советинин јаба өткүрилген торжественный јуунында агылап темдектелген.

Обществоны жаңыртары јанынан айдары јок элбек иштерди кижинин ич санаазы бектег-бек болор төзөлгөгө тургузар керек деп, партиянын документтеринде айдылган. Миллиондор тоолу ишкүчиле јаткандарды жаңырта төзөмкө күүндү эдип таскадары идеологияда иштин төс ууламжызы болгон до, болор до деп, юбилейлү докладта темдектелген. Жаңыртунын идеяларына элбек калык јон, чындап та, јилбиркеп турганында партийный организациялардын, бистин лекторлордын ла пропагандисттердин жаан үлүзи бар.

Орооннын лекторларынын, пропагандисттеринин ижин Төс Комитет мынайда бийик баалаганы бистин де «Знание» обществонын областной организациязынын члендерине келижип јат. Олор бойынын бүгүнгү эн баштапкы агару кереги партиянын съездинин, Төс Комитеттин онын кийниндеги Пленумдарынын, Улу Октябрьдын 70 жылдыгына учурлалган јуундагы материалдарын кажы ла кижиге јетирери деп бодоп јадылар. Юбилейлү јуунда эткен доклад — ол чындыктын баалудан-баалу урогы, ол сүрекей бийик идеино-теоретический ле политический јөбжө деп, совет те, телекейлик те калык-јон бодоп јадылар.

Партийный организациялар, «Знание» общество лек-

ционно-пропагандистский иштерди тӱзӱп тура, Культура-нын тураларында ла клубтарда, промышленный предприя-тиелерде, учреждениелерде, колхозтордо ло совхозтордо об-щественно-политический кычырыштар, КПСС-тин XXVII съездинин делегаттарыла, СССР-дин ле РСФСР-дин Вер-ховный Советтеринин депутаттарыла, партиянын, жуунын ла иштин ветерандарыла, производствонун озочылдарыла, жангыртаачыларла туштажулар ӱткӱргилейт.

КПСС-тин Тӱс Комитединин калганчы Пленумдарын-ын, Советтердин государствозынын жӱптӱриле, закондоры-ла башкарынып, текши јерлерде јаантайын иштеер лекто-рийлердин тематиказы кубултылган, жангыртылган. — «Со-вет кижии: жандары ла бӱдӱрер керектери», «Социалисти-ческий бӱдӱмдӱ јӱрӱм», «Эки система ортодо удурлашты-ра тынып турган айалгада идеологияда тартыжунын кур-чып турганы». Оныла коштой мындый темаларга лекция-лар кычырылат: «КПСС — Совет обществонун башкараа-чы ла ууландыраачы ийдези», «Партиянын эмдиги ӱйдӱ-ги экономический стратегиязы», «КПСС-тин XXVII съез-ди социалистический закон-јанды тыгыдары керегинде» ле ӱскӱ дӱ.

Керек мында жангыс ла лекциялардын ла оны уккан улустын тоозында эмес. Алдыста турган задача лекцион-ный пропаганда элбек калык-јонды жангы керектерге акту кӱӱн-табыла кӱдӱрилерин јеткилдеери болуп јат. Бу јаны-нан партия, онын Тӱс Комитеди лекционный ишти база ӱскӱртӱ, жангырта тӱзӱбӱрин некейт. Эмдиги ӱйдӱ «Знание» обществонун да ижин кубулта тӱзӱбӱрине јарамыкту ай-алга ачылып јат.

Андый кубултышты, жангыртуны кандый ууламјылу ӱткӱрип апарар аргалар бар? Бу суракка карууны Харь-ковский областта жуулган, сонгында КПСС-тин Тӱс Ко-митединин пропаганда Бӱлӱгинде јӱмӱлтӱ алынган, анай-да ок Ростов, Ленинград, Челябинск областтарда, Красно-дар крайда ла Удмурт АССР-да жуулган, бистин Туулу Алтайдын айалгазына келиштире тузаланып турган че-немелдер берер аргалу. Лекционный ишти башкараарында ла ӱткӱреринде тӱс ээжилер, некелтелер — онын ӱдӱмин ле чындыдын бийиктедери, лекцияларда айдылганын ја-дын-јӱрӱмле, социализмнин строительствозыла, улустын јадын-јӱрӱмиле, некелтелериле жуук колбулу ӱткӱрери ар-тып јат. Мында тӱс башкараачы учур, каруулу болоры партийный комитеттердин молјузында болгон до, болор до. Олордын кӱп сабазы бу суракты тӱс ајаруда туткан-

дар. 1986 жылда партийный организациялардын көп жарымы лекционный пропаганданы өскөртө төзбөр сурактарды шүүжип көргөндөр, анда куучын-эрмектер XXVII съездинин ле КПСС-тин Төс Комитединин Пленумдарынын жөптөрине келиштире бийик некетелүү өткөн.

Партиянын обкомынын пропаганда ла агитация бөлүгү КПСС-тин крайкомынын, «Знание» обществонын краевой ло областной организацияларынын шүүлтөлөрүн аяруга алып, жербойлорунда лекционный пропаганданы онон ары жарандыраы жанынан шүүлте-сүмелер ийген. Ол шүүлте-сүмелер ишти чике төзбөрине, «Знание» обществонын организацияларында отчетту ла выборлу компанияны төзөмөл ло идейно методический жанынан керектү кеминде өткүрерге жөмөлтөлү болгонунда аланзу жок. Горподтогы ла райондордогы ончо конференцияларда партиянын райкомдорунун, горкомдорунун качылары, пропаганда ла агитация бөлүктөрдүн заведующийлери турушкандар. Лекционный программаны жагырта төзбөринде бу база жаан учурлу керек болгон. Обществонын баштамы организацияларынын башкартузуна көп жарымдай коммунисттер, тоомжылу лекторлор, эрчимдү улус тудулдылар.

Партийный комитеттер, организациялар оос пропаганданын ууламжы тематиказын тургузарын база бойынын колына алгандар. Мынын алдында кайда кандый темала лекция кычыраын, жербойындагы айалганы аяруга албай, белен ле бар темала өткүрип туратан учуралдар ас эмес болгон.

Эмди ажындыра жылдык план, ай ичинде кычыратан лекциялардын графигин тургузып баштаарда, керектер чек өскөлөнө берди. Бастыра текшилей өткүрген паспортизация угаачылардын профессиязын, национальнозын, жажын, үредүзинин кемин, иште ле общественно-политический жүрүмде эрчимин, иштеген, журтаган жеринде айалганы аяруга алып турар арга берген.

Партиянын обкомынын, горкомынын, райкомынын пропаганда ла агитация бөлүктөри бүгүн ол сурактарды, анчада ла лекциялардын тематикаларын туура салбаса аяруда тудуп, оморды улай ла жагыртып жадылар. Шак анайда партиянын XXVII съездинин кийнинде лекциялардын сомдоп темдектеген тематикалары ийилген. Анда марксистско-ленинский теориянын, КПСС-тин эмдиги өйдөгү ич ле тыш жанындагы политиказынын, бистин обществонын жадын-жүрүмунин бастыра бөлүктөринде түргендедиш ле өскөртө төзөш аайынча сурактар элбеде тургузылган.

Бистин жадын-жүрүмис жаантайын кубулып, алдыска жагы задачалар, амадулар тургузат. Анайдарда, бүгүңги күнниң айалгазына келиштире ол план-графиктерде кубулталар эдерге келижет.

Лекционный иштин системазындагы жаңы керек иштеги коллективтерде лекцияны башкарып өткүрер улус көстоп жөптөөри болды. Ол улус коллективтин жадын-жүрүмин жаантайын аяруда тудар, «Знание» обществонын бастыра организацияларыла үзүги жок колбулу болор учурлу. Партиянын обкомынын шүүлтезиле олор партийный органдарга тудулар, андый ишти каруулу партийный какылта деп бодоор учурлу.

Оос пропаганданын чындыый ла өдүңгизи учун тартыжуда эн жаан некелте лекторлорло өткүретен иш болуп артып жат. Райондордо ло городто жаткандар Б. Я. Бедюровтын, В. М. Волошинниң, В. И. Лимоновтын, В. Е. Мандрыгинниң, Р. А. Панинанын, Е. Т. Пустогачевтин, М. Н. Сидоренконын, Д. И. Табаевтин, В. Д. Шарабуранын ла өскө дө көп лекторлордын өткүрген куучындарын жилбиркеп уккулайт.

Бистин пропагандистский ижисте, өскө дө бөлүктерде чилеп ок, лекторлордын кадрларын белетейтен үредүнин чокым системазы төзөлгөн. Областной, городской ло районный семинарларда көп лө сабазында жаантайын иштеп турган лекторлор үренгилейт. Пединститутта ла техникумдарда иит лекторлордын школдоры иштеп, олордо жаан аяру оратордын искусствозына үредерине эдилет. Кадрлар жаынанг суракты ондолторына жаан болушты партиянын обкомында төзөлгөн марксизм-ленинизмниң университетди жетирет. Онын көп угаачылары телекейлик жүрүм, КПСС-тин экономикадагы стратегиязы, буржуазный идеологияны критикалаары жаынанг аңылу белетү алгылайт. Жаңы үредүлү жылдан ала университет атеист-лекторлор белетеерин баштадылар.

Орө айдылганын бириктирип, мындый түп шүүлте эдерге жараар: оос пропаганданы өскөртө төзөөринин баштапкы үйези божогон, онын тузазы билдирип келди. Темдектеп айтса, «Знание» обществодо иштин төс учурлузын баштамы организациядан областной ло районный бөлүктерге көчүрер аргалу болдыс. Беш жыл мынанг кайра бийиктэй жерде иштеген лекторлордын өткүрген куучындары 12 ле процент болгон болзо, эмди ол 70 проценттен ашты. Өткүрилген аттестациянын шылтузында лекторлордын билгирлери, узы жаынанг керектер ондолгон. Же мыныла

лекционный иштерди өскөрттө тзззори божобогон, ол эмди ле элбеп, ийде-куч алынат.

Эмди бастыратекши лекционный ишти башкарап системаны тзззлгзлзп, тыгыдар керек. Эм тургуза кезик организациаларда, коллективтерде лекционный пропаганда ны тззззр окпынду тззззчи кзстзп албагандар, база зскзззине — аттестацияны жангу ла зткзрип, рецензирование ны немеге бодобогондор, онон улам зскзртз тзззш тургузылган амадузына жетпеген. Кезикте научно методический секциялардын тургускан тематикалары иштеги коллективтердин чокым задачаларыла, жадын-жзрзмле, угаачылардын кззуниле колбузы жок болот. Керек дезе партийный организациалар да бзгзнгги кзннинг сурактарына ылтам ажаруны жаантайын эдип турулар деп айдарга болбос. Кыскачирта айтса, лекционный ишти башкарап эп-сзмелерди, аргаларды учына жетире жарандыра жазаары керектз. Экинчи жагынан алза, партийный комитеттер, «Знание» общественонун баштамы организациалары аудиториянын паспортизациязын, лекторлордын аттестациязын, пландаарын ла зскззине де жангыс ла жангу эдетен керек деп бодобой, бизтин тзс задачабысты — оос пропаганданын чындын ла туазын кздзрерине ууландырыз. Бизтин сззис кандый салтар жетирер? Бу зчлзс, онбос сурак эн ле озо кажы ла лектордын бойынын алдында турар учурлу.

Бу ок сурактар керегинде XXVII съездтин, Тзс Комитеттин онун кийниндеги Пленумдарынын материалдарынын, «Ишкзчиле жаткандардын политический ле эконоический зредззинин системазын зскзртз тззззри керегинде» КПСС-тин Тзс Комитетинин жзбинде чокым-жарт айдылган. Кадрлардын марксистско-ленинский теоретический белетззинин, идейно-нравственный таскадузынын, жангыдан шззп кзрзр аргазын бийиктедеринин жаан учурын темдектеп тура, партия ол ок зйдз бизтин жедикпестеристи кзргззет. Оос пропаганданын эп-аргаларын мынан да ары жарандырап, онун тзп шззлтезин терегжидер, бу иштеги жангырта тзззшти орооннын социально-экономический зззмин тзргендедерине, кижиликтин учурын бийиктедерине ууландырап керек. Бого болуп, биз, областыгн кажы ла коммунисти, ишкзчиле жаткан кижи XXVII съездтин, Тзс Комитеттин онун кийниндеги Пленумдарынын жзптзрин, партиянын Программазын, КПСС-тин жангыртаачы политиказынын тзс сурактарын, башкараачы наукаларынын жедимдерин, хозяйствоны башкараарынын жангы эп-аргаларын терег биллип алар учурлубыс.

Эмдиги өйдө Туулу Алтайда, бастыра ороондо чылап ок, Улу Октябрьский социалистический революциянын 70 жылдыгына учурлаган материалдарды шүүжери ле үренири өдүп јат. Олордын түп шүүлтелерин элбек калыкка јетиреринде јаан учур «Знание» обществонын областной организациязынын лекторлорына келижет. Бу задачаны јенүлү бүдүрери ле шак мыныла јаңырта төзөшкө бойынын јөмөлтөзин эдери — кажы ла пропагандисттин патриотический агару кереги.

Н. МОДОРОВ

БАЖАЛЫКТАР

Жаңыртулардын жолыла ичкери көндүгөр	3
Продукциянын чыгдыын жарандыра	8
Агропромышленный биригүде экономический колбуларды жарандыра жолдор	12
РКП(б)-нин национальный программазы Алтайда бүдүл баштаганы	19
Социализмнин ийдези	24
Лекция кычыраын жаңырта төзбөри	33

СОДЕРЖАНИЕ

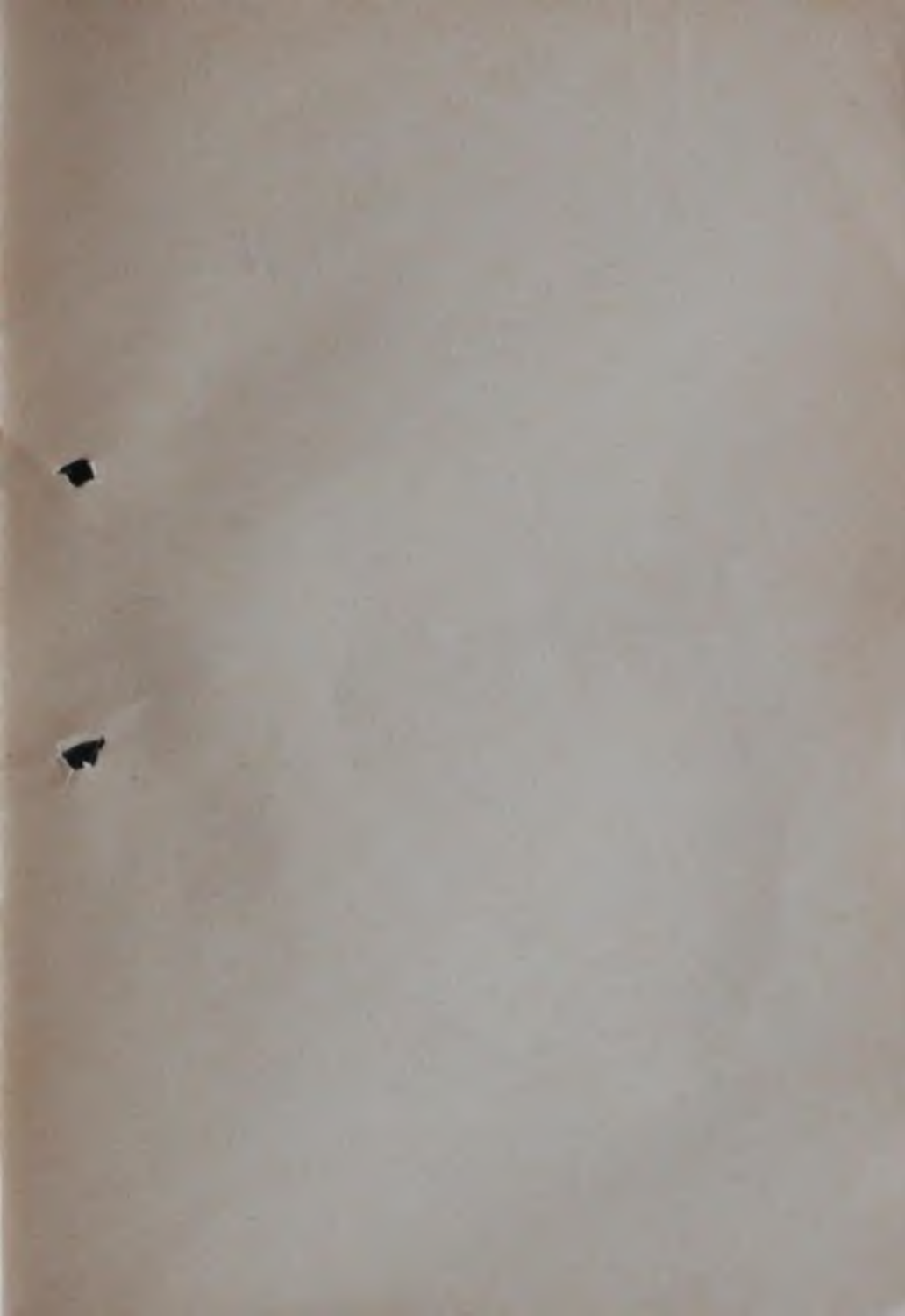
Вперед по пути перемен	2
Повышение качества продукции	8
Пути совершенствования экономических связей в агро- промышленном комплексе	12
Начало осуществления ленинской национальной програм- мы РКП(б) на Алтае	19
Сила социализма	24
Курсом перестройки	33

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 24.12.87. АН 10581 Формат 60x84 1/16.
Усл. п. л. 2,32. Уч. издл. 1,98. Тираж 350 экз. Заказ 4584.
Цена 5 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства,
659700. г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36
Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 35.

5 акча